

Hur svårt kan det egentligen vara?

- En vetenskaplig essä om kommunikationsproblem mellan hemmet och förskolan.

Av: Sofia Almgren

Handledare: John Haglund
Södertörns högskola
Interkulturell lärarutbildning mot förskola, erfarenhetsbaserad
Utbildningsvetenskap C
Självständigt arbete 15 hp
Vårterminen 2017

SÖDERTÖRNS HÖGSKOLA | STOCKHOLM
sh.se

Key words: cooperation, life worlds, power, discourses, communication, connection.

Title: How hard can it really be?

– A scientific essay about communication problems between the home and the preschool.

Author: Sofia Almgren

Mentor: John Haglund

Semester: Spring 2017

Abstract

My experienced- and scientific based essay describes de communicative issues I experience with a specific couple of parents at my preschool. These issues are also applicable in a more general perspective regarding the communication between the preschool and the home. The reflection helps me to reach a deeper understanding of what communication is and the challenges that can arise when the preschool meets the home. Moreover, the reflection helps me to consider whether it is useful to see this from a power related perspective and what the preschool's curriculum says about cooperation between the preschool and the home. I am trying to view the problematic issues from the parents' point of view and thereby attend their position. My aim is to study the meaning of communication between pedagogues and parents in the preschool in order to be able to see the consequences that arise for the child when the communication fails. I also aim to illuminate the power relationship that takes place between parents and pedagogues.

My question formulations are:

- Does my dilemma regard power and who possesses the most power in the meeting at the preschool; the pedagogues or the parents?
- What happens to the child when communication problems arise between pedagogues and parents?

My conclusion is that it is difficult to really know how another person experience a situation and it is a bit of a chance when one is to interpret. Furthermore, I find that situations of this sort rarely can be solved by stating that there is a right or a wrong. Human relationships consist of grey zones where the specific situation often decides how it is most appropriate to act.

Nyckelord: samverkan, livsvärldar, makt, diskurser, kommunikation, anknytning.

Titel: Hur svårt kan det egentligen vara?

– En vetenskaplig essä om kommunikationsproblem mellan hemmet och förskolan.

Författare: Sofia Almgren

Handledare: John Haglund

Termin: Våren 2017

Sammanfattning

Min erfarenhets- och vetenskapsbaserade essä beskriver de kommunikativa svårigheter jag upplever med ett specifikt föräldrapar på min förskola. Dessa problem är även applicerbara ur ett mer generellt perspektiv vad gäller kommunikationen mellan förskolan och hemmet. Reflektionen hjälper mig till fördjupning av vad kommunikation är och vilka utmaningar som kan uppstå när förskolan och hemmet möts. Vidare hjälper reflektionen mig att överväga huruvida det är aktuellt att se detta ur ett maktrelaterat perspektiv och vad förskolans läroplan säger om samarbetet mellan förskolan och hemmet. Jag försöker ta möjligheten att se problematiken även ur föräldrarnas perspektiv och därigenom inta deras position. Vad gör att de agerar som de gör och vad gör att jag reagerar som jag gör? Mitt syfte är att studera kommunikationens betydelse mellan pedagoger och föräldrar i förskolan för att kunna se vilka konsekvenser som uppstår för barnet när kommunikationen brister. Jag ämnar även belysa maktrelationen som råder mellan föräldrar och pedagoger.

Mina frågeställningar är:

- Handlar mitt dilemma om makt och vem som innehar störst makt i mötet på förskolans arena; pedagogerna eller föräldrarna?
- Vad sker med barnet när det uppstår kommunikationsproblem mellan pedagoger och föräldrar?

Jag kommer fram till att det är svårt att verkligen veta hur en annan part upplever en situation och det blir lite av en chansning när man ska göra denna tolkning. Vidare finner jag att situationer av detta slag sällan kan lösas genom att säga att något alltid är rätt eller fel. Mänskliga relationer präglas av gråzoner där den specifika situationen ofta avgör hur det är lämpligast att agera.

Innehållsförteckning

Berättelse	4
Sen ankomst	4
Göra som alla andra	5
Otydlig kommunikation	6
Måns vantar	7
Dilemma	7
Syfte	8
Frågeställningar	9
Metod	9
Etiska överväganden	10
Reflektion	10
Vad säger förskolans läroplan om relationen mellan hem och förskola?	12
Kommunikation – mer än bara ord	13
Kommunikation ur ett maktperspektiv	15
Det transaktionella utvecklingsperspektivet	17
Diskurser	18
Hemmet och förskolan som kontrasterande diskurser	19
Den Andre	20
Bourdieu, Foucault, Lévinas och Arendt möter varandra	21
Anknytningsmönster – den ambivalenta anknytningen	23
Middagsgästerna samtalar vidare	25
Slutord	26
Käll- och litteraturförteckning	30

Berättelse

Sen ankomst

- Har Måns föräldrar hört av sig? frågar Nina.
- Nej, inte vad jag vet, svarar jag.
- Hur ska vi göra om han kommer när vi har hunnit gå iväg? undrar Sara.
- Antingen får föräldrarna gå upp till skogen med honom eller så får han stanna kvar med Solen, svarar jag och känner samtidigt att jag är irriterad.

Det är tisdag morgon och klockan är en stund efter nio. Jag, mina kollegor Nina och Sara samt en skara tre- och fyraåriga barn befinner oss på förskolans gård. Temperaturen är behaglig, det är nog bara någon enstaka minusgrad och solen skiner. Idag ska vi gå till den närliggande skogen för att leta efter djurspår i snön. Vi hjälper barnen att sätta på sig de klargula reflexvästarna. Alla barn vi väntar på har kommit, förutom Måns. Jag tittar på klockan och tänker att han förhoppningsvis kommer när som helst. Vi behöver komma iväg så snart som möjligt för att vistelsen i skogen inte ska bli alltför kort.

När jag står där och tänker hörs ett gnissel och grinden öppnas, det är Måns och hans pappa.

- Ska ni gå till skogen? frågar pappan förvånat.
- Ja, som vi gör varje tisdag, svarar jag och försöker se glad ut (det är ju inte Måns fel att hans pappa inte kan hålla tiden).

Pappan springer in och klär på Måns varmare kläder innan han säger ett snabbt hej då och lämnar gården.

- Måns, idag ska vi gå till skogen och se om haren har lämnat spår i snön! säger jag hurtfriskt.

Måns börjar gråta och säger:

- Jag vill inte. Jag vill ha min pappa.

Irritationen rinner av mig och ersätts av en känsla av ledsamhet. Det är ju det här också, att Måns har svårt att skiljas från sina föräldrar och egentligen skulle behöva ett lugnare avsked. När Nina ropar: "Är alla redo? Ska vi börja gå?" gör jag ändå tummen upp och tar Måns i

handen. Han ser inte särskilt glad ut men följer med utan protester. Jag pratar om Spindelmannen som jag vet att Måns älskar. Han lyssnar och mumlar något till svar. Vi lämnar gården och går i riktning mot skogen. Både Måns och flera andra barn behöver stöd när de kämpar sig uppför skogsbacken, eftersom det är hala fläckar här och var. När vi kommit uppför backen och in i skogen har tankarna på Måns föräldrar bleknat. Och tur är väl det, jag behöver vara fullt närvarande med fokus på barnen och på de djurspår vi ska leta efter.

Göra som alla andra

Två veckor senare: ännu en morgon ute på vår vintriga gård. Barnen har satt på sig sina hjälmar och åker stjärtlapp i backen. Sara hjälper barnen att åka i turordning nedför backen och Nina tar emot dem när de kommit ner. Jag fyller i närvarolistan medan glada skratt och rop ljuder över gården. Klockan är tio över nio och alla barn vi förväntar oss ska komma har kommit. Utom Måns. Åh, nu blir jag sådär irriterad igen. Vi har ju pratat med Måns föräldrar om hur viktigt det är att han är på förskolan i god tid till vår verksamhet börjar. Vi har sagt att det till och med vore bra om han kommer redan runt klockan åtta, halv nio för att han ska få en chans att mjukstarta sin dag. Men det verkar inte som att föräldrarna har tagit till sig budskapet.

– God morgon, nu är Måns här! hör jag en röst bakom mig säga.

Jag vänder mig om och ser Måns och hans mamma.

– God morgon! säger jag och sätter mig på huk för att bemöta Måns.

– Hej Måns, har du lust att åka stjärtlapp i backen?

Innan Måns hinner svara utropar mamman:

– Det är väl klart att Måns ska åka i backen! Eller hur Måns?

Måns säger ingenting, han håller blicken riktad ner i backen.

– Vi kan vänta lite, säger jag, han kanske vill åka om en stund.

– Men ska han bara stå här menar du? säger mamman med skarp röst, det är ju ditt jobb att göra så att han är med!

Det knyter sig i min mage och jag känner hur ilskan kryper fram. Fast den får jag inte visa, det vore både oprofessionellt och onödigt. Mamman fortsätter:

– Brukar han bara stå så här om dagarna?

Hon ser stint på mig. Jag tar ett andetag, kopplar på leendet och använder en mjuk röst när jag säger:

– Nej då, det brukar han inte göra men vi har märkt att han behöver lite tid på sig innan han kommer igång.

Mamman ser inte särskilt nöjd ut med mitt svar men säger ändå hej då till Måns och går iväg i rask takt. Innan hon stänger grinden efter sig ser jag att hon stannar till och tittar bort mot mig och Måns. Vi står kvar där hon lämnade oss och jag känner att jag borde agera, visa mamman att nu ska fröken minsann få Måns att åka i backen som de andra barnen! Men jag kommer mig inte riktigt för. Istället tar jag Måns i handen och frågar om vi ska gå ett varv runt gården. Måns verkar gå med på det eftersom han tar min hand och följer med. Jag hör hur de andra barnen tjoar i backen.

Otydlig kommunikation

– Har du hört vad som hände igår? frågar Sara mig.

– Nej, vadå? vill jag veta.

– När Måns mamma kom för att hämta honom hade han blöja på sig och hon blev så arg. Hon sa att nu är hela blöjvännjningen bortkastad!

– Jag förstår inte riktigt, säger jag, Måns får väl ha blöja om han vill?

– Ja, jag fattar inte heller men hon var riktigt arg och ringde till Katarina till och med.

Nina kommer in på avdelningen. Det var hon som blev måltavla för mammans ilska dagen innan. Jag undrar om vi har missat något angående att Måns inte längre ska använda blöja? Nej, Nina vet inte heller. En stund senare kommer Måns och hans mamma till förskolan och jag känner att jag behöver prata med henne om detta. I vårt samtal betonar mamman att hon och hennes man varit mycket tydliga med att Måns har slutat med blöjan för flera dagar sen. Eftersom varken jag eller mina kollegor känner till detta undrar jag om de har nämnt det till någon annan pedagog? Nej, det har de sagt till oss på Stjärnan, hävdar mamman bestämt. Jag

känner att det inte är någon idé att diskutera vidare utan säger att självklart ska Måns inte längre använda blöja på förskolan om det är föräldrarnas önskemål. Jag visar mig tillmötesgående och säger att det troligtvis har blivit ett missförstånd, det är verkligen inte vår mening att förstöra Måns avvänjning med blöjan. Mamman tycks godta detta och lämnar därefter förskolan.

Måns vantar

Som grädde på moset kommer Måns pappa med ytterligare ett klagomål dagen därpå:

– Igår hade ni inte satt på Måns vantar ordentligt!

Nina ser förvirrad ut och frågar om pappan menar att Måns var utan vantar? Nej men de var inte påsatta på det sätt föräldrarna har sagt till om ”först sätter man på vantarna och sedan overallen”. Pappan gestikulerar ilsket och säger att Måns inte kan ta ansvar själv för detta. Jag ser hur Nina sväljer och tar ett djupt andetag innan hon säger:

– Okej, då gör vi så i fortsättningen.

Pappan säger att han har pratat med vår förskolechef om detta och mumlar:

– Hur svårt kan det egentligen vara?

Jag vänder ryggen till och känner hur all min energi försvinner. Jag orkar inte med detta längre: är det en dold kamera någonstans? Det skulle inte förvåna mig, så märklig som denna situation är.

Dilemma

Jag, som verksam pedagog inom förskolan, har en skyldighet att sträva efter att uppnå ett gott samarbete med alla föräldrar. Mitt dilemma är dock att det goda samarbetet tycks omöjligt i detta fall och ändå får jag inte ge upp min strävan om att etablera detta samarbete. Med samarbete avser jag när hemmet och förskolan delar med sig av sina respektive bilder av barnet, för att gemensamt skapa en helhetsbild och på så vis se vad barnet främst behöver. Det kan liknas vid att lägga ett gemensamt pussel med barnets bästa som motiv.

Jag ser förskolan som barnets forum och för att fullt ut kunna ge barnet huvudrollen behöver jag hitta strategier för att stadigt behålla min blick på barnet. Jag vill inte att svårigheter i

kommunikationen med ett barns föräldrar ska påverka mig och mitt uppdrag negativt. Jag vill kunna se det svåra som lärdomar och på så vis ge dessa en positiv laddning, trots att de i grunden är negativt laddade. Att förändra en annan människa är inte alltid möjligt och heller inte något för mig att försöka göra. Olikheter ingår i människans natur och är det som gör studier av mänskliga relationer så intressanta. Jag vet att det är sällan en relation flyter på helt utan hinder och det vore nog underligt om så vore. Genom att fördjupa mitt tänkande med denna situation som bas, kan jag utöka verktygen i min verktygslåda vad gäller mänskliga relationer och hur dessa kan hanteras.

Syfte

Under årens lopp som barnskötare på olika förskolor har jag mött många föräldrar. Visst har det uppstått missförstånd på grund av bristande språkförståelse, otydlig kommunikation och liknande men aldrig tidigare har jag upplevt en situation lik den jag beskriver här. Det här bara fortsätter och fortsätter, trots att både jag som enskild pedagog och vi i hela arbetslaget försöker tillmötesgå, lyssna och vara trevliga mot Måns föräldrar.

Syftet med denna essä är att närmare studera kommunikationens betydelse mellan pedagoger och föräldrar i förskolan, för att kunna se vilka konsekvenser som uppstår för barnet när kommunikationen brister. Med kommunikation menar jag att kunna mötas i olika frågor och – oavsett åsikt – kunna föra en diskussion utan att skuldbelägga varandra. Det är nämligen så jag känner i min beskrivna situation; att det inte finns något sätt att möta Måns föräldrar utan att det hela tiden blir fel. Det är som att våra samtal med föräldrarna inte ens har en chans att bära frukt, avståndet mellan förskolan och hemmet är för stort.

Ett annat syfte med min essä är att undersöka om det pågår en maktrelation mellan dessa föräldrar och oss som pedagoger. Mötet mellan dessa parter sker på förskolans arena, det vill säga på pedagogernas hemmaplan och möjliga maktområde. Å andra sidan innehar även föräldrarna en slags makt då de är betalande kunder som förskolan är beroende av för sin existens.

Mitt syfte är inte att skuldbelägga endera parten, då detta vore kontraproduktivt och snarare skulle skapa en situation där det finns en vinnare och en förlorare, någon som har rätt och någon som har fel. Jag vill istället belysa situationen för att se den ur flera möjliga perspektiv.

Frågeställningar

Följande frågeställningar har jag för avsikt att diskutera:

- Handlar mitt dilemma om makt och vem som innehar störst makt i mötet på förskolans arena; pedagogerna eller föräldrarna?
- Vad sker med barnet när det uppstår kommunikationsproblem mellan pedagoger och föräldrar?

Metod

Mitt val av metod blev den vetenskapliga essän eftersom jag har ett behov av att få djupdyka i mina egna reflektioner kring mitt dilemma, samt utöka min förståelse när jag låter mina tankar och funderingar möta olika teorier. Jag vet att det inte finns ett givet svar på mina frågor, och det är inte heller min strävan. Jag vill bredda min förståelse och se detta dilemma ur flera tänkbara perspektiv.

Hur jag än vrider och vänder på dessa händelser så behöver jag förstå att jag ser dessa ur mitt perspektiv. Jag kan inte inta tolkningsföreträde för någon annan. Att använda tolkningsläran som forskningsansats kallas för att arbeta hermeneutiskt. I detta arbete kommer jag att inta rollen som den hermeneutiske forskaren eftersom denne ”närmar sig forskningsobjektet subjektivt utifrån sin egen förförståelse” (Patel & Davidson 2011, s. 29). Jag bär på mitt eget erfarenhetsbagage från alla de möten jag har haft med människor i mitt liv, vilka i sin tur har skapat en förförståelse som jag tar med mig som hermeneutiker.

Kanske är det lätt att tänka att ett tolkningsarbete vore så mycket enklare att genomföra om jag själv vore ett blankt blad, utan tidigare erfarenheter och känslor som riskerar att röra till allting? Inom hermeneutiken är det tvärtom då ”[f]örförståelsen, de tankar, intryck och känslor och den kunskap som forskaren har, är en tillgång och inte ett hinder för att tolka och förstå forskningsobjektet” (Idem). Mina tidigare erfarenheter är alltså basen för att jag ska kunna företa mig en hermeneutisk forskningsansats.

Det underlag jag har att använda mig av består av minnen från självupplevda händelser. Alla händelser berör Måns och hans föräldrar under en period på några månader.

Eftersom jag upplever att kommunikationsproblem mellan föräldrar och pedagoger uppstår relativt ofta och stjälar energi från de inblandade parterna, anser jag att det finns ett behov hos många pedagoger att få ta del av någon annans upplevelser. Min förhoppning är därför att denna essä ska komma andra pedagoger till nytta i deras vardag på förskolan. Det jag skriver kommer inte att ge några exakta svar på hur pedagoger etablerar den perfekta relationen till förskolans föräldrar och det är inte heller min avsikt.

Jag tar avstamp ur händelser kopplade till en familj men mina resonemang och reflektioner kan mycket väl appliceras i ett mer generellt perspektiv vad gäller mellanmännisklig kommunikation som inte fungerar så som endera parten, eller båda parter, önskar.

I styckena ”Bourdieu, Foucault, Lévinas och Arendt möter varandra” och ”Middagsgästerna samtalar vidare” använder jag mig av samma referenser som när jag tidigare har reflekterat kring dessa författares tankar. Eftersom jag redan har refererat kring det jag skriver i dessa två stycken har jag inte funnit det nödvändigt att ange sidnummer och dylikt igen, då det inte är nya tankar som jag lyfter fram utan samma tankar i en ny konstellation.

Etiska överväganden

Alla namn, på såväl personer som förskoleavdelningar, är fingerade. Detta eftersom det vore oetiskt att lämna ut dessa personer och de beskrivna händelserna till allmän beskådan.

Jag benämner alla som arbetar inom förskolan som pedagoger, oavsett om de är barnskötare eller förskollärare. Enda undantaget är när jag hänvisar till min förskolechef, som då benämns som förskolechef.

Vidare har jag valt att använda begreppet föräldrar istället för vårdnadshavare eftersom det har en mer personlig klang vilket jag upplever lämpar sig väl i min essä. Jag använder oftast begreppen mamma och pappa när jag refererar till Måns föräldrar.

Reflektion

Det är ofta som Måns blir lämnad en bra stund efter nio, ibland så sent som halv tio, trots att vi pedagoger flera gånger har upplyst föräldrarna om att verksamheten börjar nio. Hittills har

vi varit snälla och väntat in Måns innan vi börjat gå till skogen eller till den närliggande lekparken. Eller snälla och snälla, just nu känns det som vi gjort oss själva en björntjänst eftersom de övriga barnen får en förkortad utflykt när vi behöver vänta in eftersläntrare. Våra förmiddagar är väldigt korta som de är eftersom vi äter lunch redan vid halv elva och innan dess ska toalettbesök och blöjbyten ha avklarats.

I stunden för lämnandet visar Måns sällan några särskilda känslouttryck. Däremot brukar han reagera strax efter att mamma eller pappa har lämnat förskolan och även stundvis under dagen. Han kan då bli arg och ledsen utan något tydligt skäl. Något personligt objekt att trösta sig med har inte Måns eftersom hans mamma och pappa har tagit hem snuttefilten och gosedjuret med förklaringen att Måns har blivit en stor pojke. När Måns söker tröst behöver han en närvarande pedagog och ibland en famn att krypa upp i. Detta erbjuds han självklart men att ha en nalle eller snuttefilt på förskolan hade förmodligen känts tryggt och skönt för honom.

Jag känner med övertygelse att vi som arbetar på förskolan först och främst är här för barnens skull – och i min essä får Måns representera barnen. Måns har rätt till en givande tillvaro på förskolan baserad på hans intressen och önskemål. En tillvaro som gör honom trygg och glad och som stimulerar hans lust att leka och lära. Han ska inte behöva få onödiga svårigheter på grund av sen ankomst eller hamna i en situation där han bevittnar sina föräldrars missnöje med förskoleverksamheten. Jag tänker att alltför ofta verkar Måns hamna i periferin och huvudpersonerna blir istället föräldrarna och deras önskemål. Så här kan det inte fortsätta, det känner jag, men hur kan situationen förändras?

Vi pedagoger har tidigare talat med vår förskolechef Katarina om situationen med Måns föräldrar och hur dålig stämningen lätt blir när de är missnöjda med något. Katarina har bett oss att stryka föräldrarna medhårs och vara lite extra trevliga, sådana här föräldrar är enligt henne ”svåra att diskutera med”. Jag vet att hon har haft ett antal möten med Måns föräldrar under årens lopp och, så vitt jag vet, har hon alltid backat upp de pedagoger som just då stått i skottlinjen. Men det har nog blivit tröttsamt för henne att lyssna på och förklara för dessa föräldrar som ständigt tycks finna nya saker att vara missnöjda med. Är det därför hon ber hon oss pedagoger att vara lite extra trevliga och tillmötesgående?

Jag kan inta Katarinas perspektiv och till viss del även förstå det. Kanske resonerar hon som så att föräldrarna är våra ”kunder” och ”kunden har alltid rätt”? Kanske vet hon av erfarenhet att det är absolut enklast att tillmötesgå just dessa föräldrar? Men det jag ändå inte förstår är

huruvida dessa föräldrar ska få styra över allt från när de behagar komma till förskolan, över att deras son ska delta i aktiviteter han inte vill delta i, samt inneha rätten att öppet skälla på oss? För vems skull bedrivs egentligen förskoleverksamheten? För barnet eller för föräldrarna? För båda? Tankarna virvlar runt i mitt huvud, jag känner mig trött och irriterad – och trött på att vara irriterad. Jag tänker att Måns föräldrar borde anställa en barnflicka som de kan dressera bäst de vill. Jag tänker att jag helst inte vill se dessa föräldrar mer.

Vad säger förskolans läroplan om relationen mellan hem och förskola?

Förskolan fick en egen läroplan 1998 och den klassas som förskolans främsta styrdokument. Det är en lättillgänglig skrift som belyser vilken värdegrund förskolan vilar på och hur uppdraget som verksam pedagog inom förskolan är utformat. De mål som är uppsatta är strävansmål inom ett antal olika kategorier. Jag ämnar nu titta närmare på det som berör mitt dilemma, det vill säga kommunikationen mellan förskolan och hemmet samt värdegrundsfrågor. I förskolans läroplan går det att läsa att

Barn tillägnar sig etiska värden och normer främst genom konkreta upplevelser. Vuxnas förhållningssätt påverkar barns förståelse och respekt för de rättigheter och skyldigheter som gäller i ett demokratiskt samhälle och därför är vuxna viktiga som förebilder (Skolverket 1998, reviderad 2010, s. 4).

Citatet ovan belyser det ansvar vuxna har gentemot barn och att barn gör som vi vuxna gör. Jag tänker att Måns hamnar i en situation som förvirrar honom när han bevittnar att hans föräldrar inte tycks komma överens med hans pedagoger. Mamman säger att Måns ska åka i backen som de andra barnen gör. Fröken säger att det går bra att avvakta och kanske åka senare om Måns vill. Mamman visar irritation genom att använda ett skarpt tonläge och en höjd röst. Fröken håller sig samlad och pratar med lugn röst. Hur påverkar detta Måns? Vem ska han lyssna på och vems förhållningssätt ska han anamma?

Förskolans läroplan uttrycker att "[h]änsyn ska tas till barnens olika förutsättningar och behov" (Ibid., s. 5). Jag upplever dock att detta inte tydliggör vem som från början fastslår det enskilda barnets förutsättningar och behov. En tolkning är att läroplanen syftar på föräldrarna, som i sin roll som barnafostrare och "[v]årdnadshavare har ansvaret för sina barns fostran och utveckling [och] [f]örskolan ska komplettera hemmet" (Ibid., s. 13). Om förskolan ska

komplettera hemmet måste pedagogerna veta ganska mycket om hemmet, så att de vet vad som behöver kompletteras.

Vad handlar egentligen begreppet komplettera om? Att kompensera för brister i hemmiljön eller att göra lika som i hemmet? Om en förälder tolkar komplettera som att förskolan ska kompensera för det som hemmet inte kan, hinner eller vill göra, kan det mynna ut i en lång lista med aktiviteter som förskolan förväntas erbjuda varje enskilt barn. Att åka stjärtlapp i backen skulle kunna vara en sådan aktivitet. Om en annan förälder tolkar komplettera som att förskolan ska göra precis likadant som hemmet gör, kan det innebära att förskolans pedagoger blir lydiga nickedockor som oreflekterat följer varje förälders önskemål för varje enskilt barn. Och det är i min mening inte hållbart eftersom jag kan se att Måns blir trygg av att få göra saker i sin egen takt och delta på sina egna villkor. Det vore orätt mot Måns om jag anammar den stil hans föräldrar tycks använda sig av, det vill säga att pusha honom att göra sådant han inte verkar vara bekväm med. Jag vet givetvis inte om hans föräldrar verkligen gör så på hemmaplan men det är så jag tolkar att de vill att vi ska göra när Måns är på förskolan. Det jag ser konkret är det jag har som referens.

Läroplanen pekar på vikten av pedagogernas samarbete med föräldrarna: "[f]örskolans uppgift innebär att i samarbete med föräldrarna verka för att varje barn får möjlighet att utvecklas efter sina förutsättningar" (Skolverket 1998, reviderad 2010, s. 5). Detta kan förstås som att förskolan bär på huvudansvaret för att samarbetet ska etableras. Men hur görs detta i praktiken när det, som i mitt fall, inte tycks gå att upprätthålla ett gott samarbete? Kanske är svaret att förskolan inte ger upp, utan gör sitt yttersta för att nå fram till föräldrarna och nöjer sig med det. Kanske kan dessa ord ge mig känslan av att det jag gör är rätt: "[m]änniskolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde[...]är värden som förskolan ska hålla levande i arbetet med barnen" (Ibid., s. 4). Måns får inte kränkas, fräntas sin fria vilja eller få sin självbild grusad – det är mitt huvuduppdrag. Inte att göra föräldrarna nöjda på Måns eventuella bekostnad.

Kommunikation – mer än bara ord

Ett lyckat samarbete kräver kommunikation mellan berörda parter, i mitt fall handlar det om dialogen mellan pedagoger och föräldrar. Begreppet kommunikation kan beskrivas som att det "handlar om att förmedla information[...]och dess kvalitet i form av klarhet och

förståelighet kan bidra till att skapa en god eller dålig grund för mer personlig kontakt” (Juul & Jensen 2003, s. 116). Det tolkar jag som att god kommunikation har störst chans att uppstå om förmedlaren av informationen uttrycker sig tydligt och begripligt. Dock finns det aldrig någon garanti för ett lyckat utfall, eftersom jag som kommunikatör trots allt bara kan se händelsen från mitt eget perspektiv. Jag vidhåller att vi har varit tydliga i vår kommunikation med Måns föräldrar och just därför har jag inte ens reflekterat över den möjliga motsatsen. Men så har föräldrarna kanske inte alls upplevt det? Jag drar mig till minnes att vi pedagoger vid flera tillfällen har lagt tid på att stärka Måns inför föräldrarna. Vi har sagt att han är eftertänksam, observant och behöver lite tid för att göra sina val. Vi har sagt att vi ser det som fina kvalitéer. Min och mina kollegors upplevelse är att våra ord inte har tagits emot av föräldrarna. De har tittat på oss och gett sken av att lyssna men sedan öppnat munnen och uttryckt oförståelse och även irritation. Har vi bara trott att vi kommunicerat och är det därför jag blir irriterad varje gång jag tvingats inse att det, på sin höjd, har handlat om en envägskommunikation? Eller är det inte tydligheten i kommunikationen oss emellan som haltar, utan snarare förmågan till samspel?

Niss och Söderström skriver: ”[f]ör att kunna förstå barnet fullt ut är det nödvändigt att föräldrar och pedagoger berättar för varandra hur barnet har det i sina olika ”världar”[...]Barnen rör sig dagligen mellan dessa två världar under flera år” (Niss & Söderström 2015, s. 64-65). Det är möjligt att Måns är framåt och vågar testa nya saker när han är med sina föräldrar och särskilt om de befinner sig i hemmiljön. Förskolan är en annan värld och Måns kanske inte känner sig tillräckligt trygg för att våga ge sig ut på tunn is. Det kan även handla om att det är övergången mellan hemmet och förskolan som är jobbig för Måns. Att säga hej då till mamma och förväntas åka stjärklapp i backen på direkten. Att säga hej då till pappa och förväntas att gladeligen följa med till skogen. Oavsett vilket, det bristande samspelet i kommunikationen mellan de vuxna bidrar inte till att underlätta för Måns övergång mellan dessa två livsvärldar:

Att barnet ser de vuxna från de två världarna mötas och småprata gör att barnet kan inta förskolevärlden till ljudet av de vuxnas vänliga röster[...]Genom det lilla morgonsamtalet mellan förälder och pedagog känner både barnet och föräldern att världarna möts, att det finns en koppling (Broberg, Hagström & Broberg 2012, s. 180-181).

Måns själv har i min mening kommunicerat sina behov genom sitt kroppsspråk. Han börjar varje dag med att försiktigt observera de andra barnen och miljön, vilket jag tycker visar att han behöver starta sin dag på förskolan i lugnt tempo innan han väljer en aktivitet. Att Måns

har behov av en lugn start på dagen är heller inget unikt för då ”barnen på morgonen just skiljts från sina föräldrar, ställs de inför utmaningen att orientera sig i förskolemiljön och återknyta kontakten med de andra barnen[...]Tydliga rutiner hjälper barnen tillrätta. Att alltid låta barnen hålla på med lugna, styrda aktiviteter, innan alla har kommit” (Ibid., s. 185). Att jag agerar utifrån det jag utläser från Måns kroppspråk är ett sätt för mig att kommunicera och samspela med honom att jag ser hans behov. Förhoppningsvis gör detta att Måns känner sig sedd och bekräftad av mig.

Det jag känner är problematiskt är det bristande gensvaret från föräldrarnas sida och att jag upplever mig ”tala för döva öron”. Hur kommer det sig att jag upplever att vi inte kommunicerar som vuxna människor utan snarare som en förälder (Måns mamma och Måns pappa) som tillrättavisar ett barn (mig som pedagog)? Dimbleby och Burton beskriver den kontrollerande föräldern som en person med starka åsikter kring barnets beteende och som inte drar sig för att vara snar att både döma och fördöma (Dimbleby & Burton 1997, s. 207). Den kontrollerande föräldern ses som auktoritär och ”värst av allt, får barnet att känna sig skyldigt över att misslyckas även när det har gjort sitt bästa” (Idem). Jag som pedagog har i detta fall så pass god självkänsla att jag inte låter föräldrarna ge mig känslor av skuld och misslyckande. Men jag är vuxen och Måns är ett barn. Det föreligger alltså en ganska stor risk att Måns upplever sig misslyckad när han inte lever upp till föräldrarnas önskemål om hur han ”bör” vara. I och med att jag ser detta har jag ett ansvar att agera eftersom ”[b]arnets självkänsla är mycket sårbar. Det är vuxnas självkänsla förvisso också men förmågan till reflektion är naturligtvis betydligt större, liksom erfarenheter och mognad” (Niss & Söderström 2015, s. 44). Att dagligen berömma Måns inför föräldrarna är ett sätt att agera och jag tror att det är ett bra sätt för just dessa föräldrar. Jag har aldrig tvivlat på deras omsorg för och kärlek till sitt barn. Men jag tror att de har en önskvärd bild av hur Måns ska vara och mitt uppdrag blir att belysa det spektrum av möjligheter som Måns har till hands.

Kommunikation ur ett maktperspektiv

Kan det vara så att detta föräldrapar ser sig själva som överordnade förskolan och att det påverkar möjligheten till en fungerande kommunikation oss emellan? Det var inte särskilt länge sedan som förskolan sågs som renodlad barnpassning och begreppet ”dagis” är seglivat. Ligger det på oss som verkar inom förskolan att visa vad förskolans verksamhet innebär och framhålla att vi följer en läroplan som tar sitt avstamp i såväl vetenskap som beprövad

erfarenhet? Behöver förskolans pedagoger tydligt markera att detta inte är en verksamhet där man lättvindigt lämnar och hämtar sitt barn efter egen agenda? Vi bedriver ett viktigt arbete och barnen såväl som pedagogerna förtjänar att bemötas respektfullt.

Även om Måns föräldrar faktiskt skulle se sig som överordnade förskolan, så är det svårt att få ett svar på den frågan eftersom jag inte har intentionen att fråga dem. Men det är ändå en känsla jag har och jag väljer att angripa den eftersom jag ser denna känsla som relevant. Och, ärligt talat, är jag van att ofta betraktas som lite av en "expert på barn" utifrån ett föräldraperspektiv och har kanske därför extra svårt för föräldrar som inte lyssnar på mig? Om detta skriver Juul och Jensen och de betonar att det vanliga, vad gäller relationen mellan pedagoger och föräldrar, är att föräldrarna känner sig i underläge. Detta eftersom de upplever sig inneha den mindre mängden makt i mötet med "den professionellas expertis" (Juul & Jensen 2013, s. 113). Möjligtvis har jag agerat för självsäkert utifrån de behov jag tror att Måns har och på så vis trängt in föräldrarna i ett hörn, med resultatet att de ilsket sparkar bakut och inte blir mottagliga för en fungerande kommunikation.

Jag behöver komma ihåg att varje möte jag har med Måns föräldrar sker på förskolan, det vill säga i min arena där jag innehar viss makt eftersom det är min arbetsplats där jag känner mig bekväm. Foucault såg makt som både förtryckande men även som något produktivt. Enligt honom var makten produktiv då den möjliggör för ett skapande av "vår sociala omvärld" och gör att "objekt skiljs åt och får karakteristika och relationer till varandra" (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 20). För att exemplifiera: "barnomsorg" är ett område som med tiden har fått egna institutioner (daghem, förskolor, dagbarnvårdare), särskilda subjekt (barn, pedagoger, kunder) och särskilda praktiker (samling, vila, fri lek). Makten inom barnomsorgen är enligt Foucault starkt sammankopplad med kunskapen att lyckas göra dessa distinktioner. Kunskap och makt är i Foucaults mening något som hör samman, likaså språk och makt: "som yrkesutövare befinner sig vårdpersonal och socialarbetare i ett maktfält där det språk som används omedelbart försätter patienter och klienter i en viss position" (Thomassen 2006, s. 134).

För att översätta det ovan nämnda till min praktik: som pedagog befinner jag mig i ett maktfält där det språk jag använder försätter föräldrar i en viss position. Jag kan tala med föräldrar om förskolans läroplan, om pedagogisk dokumentation och använda termer som lärande, delaktighet och samling. Jag vet innebörden av dessa ord i förskolekontexten men vet föräldrarna det? Det kan lätt ske ett förgivettagande från förskolans sida till följd att det

uppstår en klyfta mellan hemmet och förskolan. Hur vet jag att det jag säger uppfattas så som jag har avsett? Vågar alla föräldrar fråga om de inte förstår eller är det som när jag pratar ekonomi med en bankman; när jag låtsas förstå termer som inflation och avkastning – för att inte verka dum? Att jag som pedagog är medveten om att mina ord kanske inte alltid förstås så som jag har avsett, är ett steg till att utöka min kommunikativa kompetens i mötet med föräldrarna. Detta ger mig även ytterligare ett verktyg att lägga i min verktygslåda, ett verktyg som skulle kunna beskrivas som ”lyhördhet inför den jag talar med”.

Det står klart för mig att mitt dilemma inte kan förstås genom att enbart se till en faktor och därför finner jag det intressant att titta närmare på kommunikationens betydelse ur ett transaktionellt utvecklingsperspektiv. Detta perspektiv kan förhoppningsvis även hjälpa mig att belysa hur Måns påverkas av denna situation.

Det transaktionella utvecklingsperspektivet

Begreppet transaktionell används inom utvecklingspsykologin ”för att beskriva hur en mängd olika faktorer samvarierar i barnets utveckling” (Havnesköld & Risholm Mothander 2009, s. 23). Den transaktionella processen handlar om arv, miljö och tid och

kan enkelt beskrivas som att varje avsänt budskap påverkar mottagaren, så att varje svar är en produkt av de budskap och svar som tidigare avgetts. På detta sätt bildas en kedja eller ett pingpongspel, med tiden som en viktig dimension[...]Barnets beteende i nuet är alltså en effekt av hur de ärftliga egenskaperna har modulerats av den miljö barnet vuxit upp i och de erfarenheter barnet fått (Ibid., s. 24).

Allt en ung människa upplever sätter alltså sin prägel på den personen utvecklas till att bli. Måns upplever troligtvis att något i kommunikationen inte flyter helt friktionsfritt mellan sina föräldrar och sina fröknar. Men vad? Kan vi förvänta oss ett svar från Måns? Nej, det vore för mycket att begära och särskilt när jag som vuxen inte heller ser något glasklart svar. Kommunikationen fungerar inte, trots att båda parter talar samma språk och står öga mot öga, gång på gång. Ändå är det något som felar och ”[b]arn har en alldeles särskild förmåga att känna av om människor i deras närhet tycker om varandra eller inte. Stämningar som uppstår[...]laddningar som inte går att ta på och ibland är svåra att sätta ord på” (Niss & Söderström 2015, s. 63). Även om det inte går att förändra denna relation så går det att fundera över hur Måns påverkas av den. Han är i starten av sitt liv och det som sker i hans

barndom kommer att påverka hans utveckling och forma den han blir, både som barn, ungdom och vuxen. Därför är det som pågår på förskolans gård, när mamman bestämt uttrycker att Måns ska åka i backen, inte en handling att negligera. Som jag tidigare skrev; jag vet egentligen inte hur dessa föräldrar bemöter sin son i hemmiljön men jag agerar utifrån det jag ser och har det som referens när jag driver denna text framåt.

Jag vänder mig nu till en teori som fokuserar på att det är en mängd olika faktorer som inverkar på människans utveckling: socialkonstruktivismen.

Diskurser

En förgrundsgestalt inom socialkonstruktivismen var Michel Foucault (vars tankar jag även använde mig av i stycket Kommunikation ur ett maktperspektiv). Med hjälp av honom är det intressant att syna hemmet och förskolan som två skilda praktiker med olika diskurser. För att tydliggöra; med praktik avser jag ett område där det praktiska görandet är i fokus. Teorier kan ligga som grund men det som sker i praktiken (till exempel i hemmet och i förskolan) yttrar sig primärt i olika handlingar. Vad menar jag då med begreppet diskurs? Foucault uttrycker att diskurser består ”av en mängd teckensekvenser, i den utsträckning dessa utgör utsagor, d. v. s. i den utsträckning man kan tilldela dem särskilda existensmodaliteter” (Foucault 1969, s. 133-134). En något enklare beskrivning av diskurser är ”förståelseformer, åsikter och perspektiv (identiteter och självförståelseformer) som är inbäddade i bestämda sätt att prata, kommunicera och umgås” (Hundeide 2006, s. 139). I enighet med Foucault och Hundeide anser jag att en diskurs inte är ett enkelt ting, snarare tycks det innebära ett svårbegripligt, brett fält av mänskliga åsikter och synvinklar kopplade till levnadsvillkor.

Vidare tycks miljön starkt påverka de diskurser som både formas av och för de individer som för tillfället existerar i den. Man behöver inte fundera särskilt länge för att förstå att den verbala diskursen i hemmet, det vill säga hur man talar i det specifika sammanhanget hemmet, ter sig annorlunda jämfört med den verbala diskursen i förskolan. I hemmet är oftast den vuxne en förälder och barnet är just denne förälders barn. Samtal och umgänge präglas av denna relation och bildar själva grunden för utvecklandet av hemmets verbala diskurs. I förskolan råder den mer eller mindre uttalade diskursen att alla barn är kompetenta och ska utmanas och bemötas utifrån sina egna behov och förutsättningar. Diskursen på en småbarnsavdelning skiljer sig från diskursen på en storbarnsavdelning, till exempel kanske de

yngre barnen erbjuds hjälp i större utsträckning än vad de äldre barnen gör. Detta görs ofta med den bakomliggande pedagogiska tanken att alla kan, om inte just nu så i sinom tid, och uttrycks med ord som blir verbala diskurser i förskolans sammanhang. I hemmet kanske diskursen är att barnet behöver hjälp i större utsträckning än vad det erbjuds i förskolan och barnet kanske även betraktas som litet längre, särskilt om det handlar familjens yngsta barn.

Winther Jørgensen och Phillips beskriver diskurser som ”socialt konstruerade betydelsesystem som kunde varit annorlunda” (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 28). De belyser svårigheten med att granska diskurser som man själv är nära. För mig, som pedagog i förskolan, är det svårt att se vissa saker från föräldrarnas perspektiv eftersom jag är så van vid de regler som gäller på förskolan. Oftast får jag även föräldrarna att acceptera och följa dessa, både tydligt uttalade och även mer osynliga, regler. Utmaningen för mig blir således att ställa mig lite vid sidan av min egen praktik för att kunna granska den med ett kritiskt öga: det är först när jag ser på min egen praktik utifrån som jag någorlunda kan nå en förståelse för hur föräldrar ser på den. Denna förståelse kan jag se har betydelse då den erbjuder mig en möjlighet att till viss del inta någon annans perspektiv, vilket blir ett värdefullt verktyg i min verktygslåda.

Hemmet och förskolan som kontrasterande diskurser

Måns befinner sig både i men även mellan två olika miljöer; hemmet och förskoleverksamheten. Hur hemmet ser ut hos honom vet jag inget om men som hermeneutiker kan jag anta vissa saker om ”detta heliga, hemliga universum med dörrar som sluter sig om dess intimitet” (Bourdieu 1995, s. 115). Förskolans miljö är däremot välbekant för mig. Förskolan som sådan går att betrakta som en institution vars diskursivitet troligtvis går att känna igen oavsett vilken förskola du besöker. Men själva familjdiskursen går enligt Pierre Bourdieu även den att betrakta som ”en produkt av en *institutionaliseringssträvan*” (Ibid., s. 118, kursivering i original). Det är de traditionella riter, såsom giftemål och att tilldelas familjenamnet, som skapar delaktighet för familjemedlemmarna och även lägger grunden till familjen som institution. Även om jag inte känner till detaljerna kring Måns familj och hans hemmiljö kan jag dra slutsatsen att familjen har sin egen diskurs, säkerligen präglad av såväl både traditionella riter som av personliga värderingar och samhällets påverkan.

Arendt arbetar med distinktionen mellan den offentliga och den privata sfären när hon skriver ”[a]tt ses och höras av andra erhåller sin betydelse från det faktum att var och en ser och hör från en annan utgångspunkt” (Arendt 2013, s. 90). Arendt anser att när det privata (familjen) möter det offentliga (förskolan) sker något av betydelse för båda parter som gör det möjligt att kunna blicka ut från den andres perspektiv. Vidare skriver hon att ”[j]ust detta är meningen med den offentliga samvaron, jämförd med vilken det rikaste och mest tillfredsställande familjeliv endast kan erbjuda en utvidgning och perspektivering av den egna positionen” (Idem). När jag fördjupar mig i Arendts resonemang tycks det mig som att hon ser den offentliga sfären som något som uppstår i mötet mellan det privata och det politiska. Och att det som uppstår i detta möte även gynnar det enskilda självförverkligandet. Förskolan är alltså inte per automatik en offentlig plats då den till en början är en del av det politiska livet. När barn och förälder kommer till förskolan och möter dess miljö och pedagoger sker något i mötet – och förskolan som en offentlig sfär och mötesplats blir till. Förskolan blir en plats för individuellt självförverkligande såväl som en arena för att samverka i grupp.

Mötet med Måns föräldrar sker alltid i det offentliga rummet, det vill säga i förskolan med de rådande diskurserna inbäddade. Det är lätt hänt att förskolan enbart blir pedagogernas arena, med följd att pedagogerna innehar total makt i mötet med föräldrarna. Det är därför viktigt att jag har i åtanke att jag använder detta maktinnehav med stor försiktighet eftersom ”[d]iskurser som har institutionellt stöd har större makt och kan därför göra större anspråk på sanning” (Gustavsson 2000, s. 86). Kanske kan man säga att i och med att våra möten sker i det offentliga – som i detta fall råkar vara min arena – har jag även det huvudsakliga ansvaret för att mötet blir så rikt och utvecklande som möjligt för alla parter? Och nog är det även så jag tolkar mitt uppdrag när jag läser förskolans läroplan; att jag som pedagog har ansvar för att se till att möten uppstår, samarbete etableras samt att dessa möten och denna samverkan blir fruktsam. Att våga axla det ansvar som arbetet kräver, anser jag vara en viktig del av en pedagogs verktygslåda.

Den Andre

Jag ser ett återkommande mönster i min text och det är att jag (pedagogen) står i motsatsförhållande till dem (Måns föräldrar). Jag har min synvinkel utifrån vilken jag betraktar världen och trots att det är min synvinkel och mitt perspektiv så är det inte helt enkelt för mig att förstå vad jag faktiskt ser. Måns föräldrar är här utmålade som min motsats,

de är de andra eller, för att använda Lévinas begrepp: den Andre. Lévinas belyser det viktiga i att mötet med den Andre sker ”*ansikte mot ansikte*” (Kemp 1992, s. 40, kursivering i original). Detta för att båda parter ska ges möjlighet att spegla sig i varandra och nå varandra genom språket. Men att enbart syna detaljerna i den Andres ansikte är enligt Lévinas inte tillräckligt för att förstå den Andres språk, eftersom ”[a]nsiktsuttrycket kan inte gripas som ett ting som jag kan överblicka rumsligt. Det skär tvärs genom mitt livsrum” (Ibid., s. 43). Att studera ansiktets detaljer är alltså inte det viktiga i mötet med den Andre, utan att sinnligt uppfatta hur den Andre appellerar (tilltalar) till mig på ett öppet och accepterande sätt. Denna appellering tog jag nog för givet hade etablerats med Måns föräldrar i de dagliga samtalen vid lämning och hämtning. Men kanske hade jag lättvindigt gjort antagandet att vi både nått och förstått varandra – enbart för att vi befunnit oss ”ansikte mot ansikte”? Att det skulle räcka för att nå fram till den Andre? För mig är det en viktig lärdom att inte basera mina antaganden på det jag vid en snabb anblick tycker mig se. Verktuget som jag vill lägga ner i min verktygslåda får namnet eftertanke. Det innebär att jag i fortsättningen kommer att vara noga med att betänka en svår situation och vara klok nog att bjuda in den Andre till ett öppet samtal.

Angående individens egenansvar att möta, tolka och förstå en annan människa, den Andre, skriver Cederberg: ”[v]i är helt enkelt ansvariga för och inför varandra som människor. Det är detta ansvar som uttrycket medmänniska appellerar till” (Cederberg 2016, s. 367). Han fördjupar sig i det ansvarsbegrepp som existerar i alla mellanmänniska relationer men framför allt inom förskolan, där ständiga möten sker mellan pedagoger och barn, pedagoger och föräldrar, pedagoger och pedagoger et cetera. Cederberg tolkar Lévinas som att varje människa alltid bär på ett ansvar i mötet med en annan människa och ”[a]tt erfara sig som ansvarig innebär att sätta den andres behov före de egna” (Ibid., s. 369). Att möta en annan människa och förstå denne är således ett möte präglad av ansvar och åsidosättande av de egna behoven eftersom den Andres behov ska prioriteras. I mitt möte med Måns föräldrar skulle Lévinas rekommendation kanske vara att jag som pedagog alltid bör ta mitt fulla ansvar för ett gott möte – oavsett hur föräldrarna väljer att hantera sitt ansvar?

Ett annat intressant begrepp som Lévinas använder sig av är Självet, vilket jag tolkar som att det betyder jag. Självet (jaget) står i kontrast till den Andre – som här kan ses som Måns föräldrar. Trots detta motsatsförhållande pågår det ändå ett slags beroendeförhållande mellan dessa, eftersom ”[s]jälvet inte konstituerar sig självt, utan förutsätter ett förhållande till den Andre” (Ibid., s. 69). De definierar varandra och båda är således viktiga för den enskildes

självförverkligande. Jag som pedagog har ett perspektiv utifrån vilket jag granskar min omvärld men jag (Självvet) förändras i förhållande till vem den Andre är. Är det min chef, min kollega eller ett barns förälder? Vems ansikte är det jag står framför och vad innebär detta möte för oss båda?

Bourdieu, Foucault, Lévinas och Arendt möter varandra

Jag har presenterat tankar från Bourdieu, Foucault, Lévinas och Arendt genom att lyfta deras resonemang kring diskurser, makt, livsvärldar, mötet med Den Andre, samt mötet mellan den politiska arenan och den privata sfären. Jag finner deras tankar både intressanta och relevanta för att förstå mitt dilemma men även för att utveckla en variationsrik verktygslåda att kunna öppna vid kommande svårlösta situationer i mitt arbetsliv. Nyfiket undrar jag hur de skulle resonera kring min första frågeställning om de satt tillsammans vid en middagsbjudning? För att friska upp minnet nämner jag frågeställningen ännu en gång:

- Handlar mitt dilemma om makt och vem som innehar störst makt i mötet på förskolans arena; pedagogerna eller föräldrarna?

Foucault skulle nog säga att det är givet att någon har störst makt i mötet på förskolan och att det kanske också är nödvändigt för ett relationsbygge. Att acceptera att det sker ett möte mellan olikheter som i sin tur möjliggör för oss att inta olika roller skulle kunna vara Foucaults resonemang. Det är som det är i den sfär som vi kallar förskola helt enkelt. Om jag bjuder in Arendt till samtalet kan jag tänka mig att hon skulle lägga tid på att belysa att det inte enbart finns två sfärer, den privata och den offentliga, vilket jag uppfattar att Foucault (men även Bourdieu) lägger fokus på. Jag tror att Arendt skulle säga att samhället från början bestod av två sfärer: det politiska samhällslivet och det privata familjära livet i hemmet. Sedan tror jag att hon skulle säga att olika institutioner uppstod som ett behov för dessa parter att samverka och att det var uppkomsten till skolor och barnomsorg. Att mötas i till exempel förskolan innebär en uppkomst av en ny arena enligt Arendt, och det är den som är den egentliga offentliga sfären. Det komplexa blir att maktfördelningen är lite oklar i denna nya arena. Föräldrar är ju experter på sina egna barn och pedagoger är ju generellt sett experter på barn, så vem innehar den största mängden makt i det nya sammanhanget? Frågan går i mitt tycke inte att svara på utan måste ses i ljuset av omständigheter och hur den specifika relationen är mellan just en viss förälder, eller ett visst föräldrapar, och de pedagoger som de

möter. Det finns föräldrar som vill få råd och hjälp och uttrycker det till pedagogerna. Några andra föräldrar kanske uppfattas som mer ointresserade eftersom de inte uppvisar något behov av att diskutera sitt barns utveckling med pedagogerna. Men det kan även betyda att de är säkra på sin egen åsikt kring sitt barns behov och inte letar efter råd eller svar från andra.

Även Lévinas har kloka ord att lyfta fram i denna fråga och jag kan mycket väl tänka mig att han skulle uppmärksamma mig och övriga middagsgäster på att det inte går att enkelt avläsa den Andres intentioner genom en snabb blick. Kanske skulle han rekommendera att jag bjuder in föräldrarna till middagsbordet så att vi ges tid att se och möta varandra på riktigt? Den Andres ansikte är bara en mask och det är det som finns där bakom som måste ses med öppna ögon och öppet sinne. För att lyckas krävs tid och båda parternas vilja att mötas och verkligen se varandra för att nå fram till att även tilltala (appellera) varandra. Och nog vore det fruktsamt om jag och Måns föräldrar skulle ges chansen att se på varandra med en sådan öppen och icke-värderande blick? I praktiken skulle det förhoppningsvis innebära att min kontakt med föräldrarna, och deras kontakt med mig, får en ny chans till ett kommunikativt samspel med Måns bästa i blickfånget.

Innan jag ger middagsgästerna min andra frågeställning – vad sker med barnet när det uppstår kommunikationsproblem mellan pedagoger och föräldrar? – vill jag bjuda in ännu en person: John Bowlby. Jag vänder mig nu till honom eftersom jag finner det underligt att Måns inte visar sina föräldrar att han är ledsen när de lämnar honom på förskolan. Sorgen och ilskan kommer först när mamma eller pappa redan har hunnit iväg. Kan det vara så att Måns inte vågar visa mamma och pappa sina känslor? Är det måhända något som brister i Måns anknytning till sina föräldrar?

Anknytningsmönster – den ambivalenta anknytningen

John Bowlby var en nyckelperson inom anknytningsteorin och därför anser jag honom lämplig att vända sig till med mitt dilemma. Kortfattat kan anknytningsteorin beskrivas handla om

betydelsen av nära känslomässiga relationer[...]dels den generella utvecklingen och dels individuella skillnader i relationella erfarenheter[...]användas som ram för att tolka barns tidiga känslomässiga beteende. Dessutom erbjuder teorin förklaringar till hur tidigt

upplevda trauman kan påverka individens utveckling på kort och på lång sikt (Havnesköld & Risholm Mothander 2009, s. 180-181).

Bowlby markerar att ”rätt föräldrabeende är en huvudnyckel till nästa generations psykiska hälsa” (Bowlby 2010, s. 23). Det kan vara ett hårt slag som barnuppfostrare att hos sitt barn misslyckas med att upprätta ”de mångfaldiga sociala och psykologiska villkor som inverkar på dess utveckling i god eller dålig riktning” (Idem). Att tvingas inse att man bemöter sitt barn på ett psykologiskt skadligt vis är sannolikt svårt för de flesta föräldrar att ta till sig. Å andra sidan nämner Bowlby att ”anknytningsrelationen är en pågående relation som med nödvändighet också innehåller moment där föräldern inte tillräckligt snabbt uppfattar eller förstår barnets behov korrekt” (Ibid., s. 12). Enligt ovanstående anser jag att en del misstag i föräldrarnas tolkningar av sitt barns behov kan komma att ske och enligt Bowlby kan dessa misstag även vara nödvändiga.

Det jag vill uppmärksamma med hjälp av Bowlby är att Måns föräldrars anknytningsrelation och uppfostrans metod inte per automatik är skadlig för deras son. Det (lilla) jag faktiskt ser vid lämning och hämtning, kan vara deras sätt att agera som föräldrar när de vistas utanför hemmet. De kanske helt enkelt tycker att det vore väldigt roligt om Måns deltog och tar förgivet att förskolebarn alltid deltar i alla aktiviteter. Det troliga är att de agerar i Måns bästa intresse utifrån vad de anser är mest givande för honom, vilket jag behöver komma ihåg så att jag inte är för snar att döma.

Förskolans pedagoger får aldrig tvinga barn att delta i en aktivitet. Vårt uppdrag är att istället att vara inlyssnande och bemöta varje barn där hen just nu befinner sig i sin utveckling och aldrig glömma att ”[b]arnets åsikt ska beaktas i förhållande till barnets ålder och mognad” (FN:s barnkonvention artikel 12). Att beakta barnets åsikt bör ske oavsett ålder och när ett barn inte uttrycker sig verbalt får jag inte ett lyhört tolkningsföreträde. Måns säger varken till sin mamma eller till mig att han inte vill åka stjärtlapp i backen, däremot visar han sin åsikt på andra sätt (är tyst, tittar ner i backen). Naturligtvis skulle man kunna tolka dessa signaler som tecken på blygsel, trötthet eller liknande men med hjälp av min tidigare erfarenhet av Måns blir min tolkning att han inte vill åka i backen.

Jag upplever dock att mamman inte riktigt hör eller ser de signaler som Måns sänder ut. Vid en ambivalent anknytning lyckas inte föräldern ”vara lyhörd för barnets signaler[...]och talar kanske om för barnet hur det känner mer utifrån sina egna känslor än barnets[...]Barnet utvecklar ingen tilltro till sin egen förmåga och kan bli ängsligt och ibland passivt” (Hellberg

2015, s. 46-47). Måns beteende liknar beskrivningen av det ambivalenta anknytningsmönstret eftersom han uppför sig ”smågnälligt och irriterat stora delar av dagen utan att det går att urskilja några klara skäl” (Broberg, Hagström & Broberg 2012, s. 80). Inte sällan har vi svårt att veta vad Måns vill och vi upplever att han själv inte heller riktigt vet. Att jag som pedagog är medveten om att anknytningen mellan Måns och hans föräldrar möjligtvis kan vara ambivalent, och därför orsak till Måns avvaktande och passiva beteende, gör att jag kan bemöta honom med större förståelse.

Om jag skulle ignorera Måns signaler och istället följa föräldrarnas vilja, skulle jag göra orätt mot honom. Även om jag kan tänka mig att föräldrarna agerar i god vilja och med goda intentioner är det fel av mig att gå emot vad jag uppfattar som ett barns behov. Jag tror att föräldrarna skulle behöva visa större lyhördhet inför Måns. Det gör vi på förskolan då vi upplever att lyhördhet är väldigt viktigt för just Måns. Om hem och förskola gör lika i detta avseende skulle det kunna hjälpa honom att bli bekväm med att både fatta beslut och förmedla dessa till sin omgivning. Ett sådant samarbete skulle även ge Måns en huvudroll i relationen mellan hemmet och förskolan, vilket jag även efterlyste i början av min text.

Middagsgästerna samtalar vidare

Nu är vi framme vid desserten och till den kommer min andra frågeställning att diskuteras av tidigare middagsgäster samt av den nyinbjudne Bowlby. Frågan lyder:

- Vad sker med barnet när det uppstår kommunikationsproblem mellan pedagoger och föräldrar?

Bowlby inleder samtalet med att betona att det är viktigt att lägga en stund på att syna barnets anknytning till sina föräldrar då det där kan finnas svar till att Måns inte uttrycker sina behov med ord. Han väljer att protestera i det tysta så länge föräldrarna är kvar på förskolan och sedan kommer olika känslor fram under dagen: ilska, ledsamhet och saknad. Kanske är han rädd för att vad som ska ske om han säger sin mening högt i föräldrarnas närvaro? Kanske vet han inte riktigt vad han vill? Måns hör mamma och pappa säga att det är klart att han ska åka i backen eller gå till skogen och då kan jag tänka mig att Måns förstår vad han *borde* vilja. Men möjligtvis känner han ingen genuin glädje då detta inte kommer från honom själv. Bowlby pekar på att anknytningen möjligtvis kan vara ambivalent men att föräldrarna faktiskt har

möjlighet att reparera de (eventuella) skador som skett – eftersom anknytningsrelationen är ständigt pågående och därför möjlig att förändra.

Efter att Bowlby har berättat om sina tankar kring anknytningen bjuds övriga gäster in till samtal om frågan i sig: vad sker med barnet när det uppstår kommunikationsproblem mellan pedagoger och föräldrar? Foucault och Bourdieu säger unisont att eftersom barnet regelbundet förflyttas mellan två livsvärldar, intar hen nästan automatiskt rollen av en betraktare. Gång på gång ser barnet hur de vuxna möter varandra. Men exakt vad barnet uppfattar av dessa möten är svårt att veta. Foucault och Bourdieu finner inga självklara svar på frågan men konstaterar att eftersom hemmet som livsvärld står i kontrast i förskolan som livsvärld borde denna åtskillnad ändå upplevas på något sätt av barnet. När sedan de vuxna inte tycks nå fram till varandra kan det leda till att barnet inte får någon naturlig övergång mellan dessa två världar, vilket självfallet kan bli problematiskt.

Att barnet påverkas av de vuxnas kommunikationsproblem tycks vara givet men på vilket sätt är det ändå svårt för mina middagsgäster att sätta fingret på. Alla tycks dock ense om att barn påverkas av det som sker runtomkring. Tillsammans kanske de kan skriva under på följande: barn vistas i olika livsvärldar där de regelbundet bevittnar möten mellan såväl själva livsvärldarna som mellan de vuxna som finns i dessa livsvärldar. Med allt vad det innebär av rådande diskurser och maktperspektiv.

Slutord

Situationerna med Måns föräldrar kan vändas och vridas på för att förstå varför de uppkom från början och varför de kontinuerligt fortsatte att uppkomma. I starten av skrivandet var jag medveten om att dessa händelser troligtvis inte skulle gå att enkelt tolka som rätt eller fel, svart eller vitt. I detta hade jag rätt eftersom suddiga gråzoner finns nästan överallt och detta faller in i denna kategori. Men det finns hjälp att tillgå genom att bland annat låta den praktiska klokheden rycka in. Den praktiska klokheden som är kopplad till mitt yrke är högst personlig och oerhört värdefull, då jag har förskaffat mig den genom årtal av olika slags möten med människor: barn, föräldrar och kollegor. Jag skulle vilja säga att livet självt har bidragit till denna klokhet och den går inte att läsa sig till, nej den är mer än så. Aristoteles benämnde praktisk klokhet som ”utövandet av praktiskt förnuft” och myntade begreppet *fronesis* (Thomassen 2007, s. 24). De handlingsval som regelbundet görs inom förskolan är

till stor del av förnuftig, fronetisk karaktär och de gäller ”enskilda fall”(Idem, kursivering i original). Det finns ingen ”handbok som kan säga exakt vad som[...]kan främja just denna människans bästa i just denna konkreta situation här och nu” (Idem).

Mitt dilemma är ett enskilt fall och mitt mål är att främst handla gott för Måns del. Ingen situation är den andra helt lik och därför finns det inte någon behändig manual att plocka upp vid behov. Skollagen, förskolans läroplan och FN:s barnkonvention är de mest användbara i sammanhanget men även de kräver en viss läsning mellan raderna och anpassning till rådande situation. Att sätta tilltro till den egna erfarenheten (den praktiska klokheten) i kombination med vetenskap är kanske det klokaste en pedagog kan göra i en situation av detta slag?

I min pågående utbildning till förskollärare har jag stött på ett flertal olika perspektiv på barns bästa. Jag har uppfattat att arv, miljö och tid kommer att påverka en ung individ oerhört mycket och att alla vuxna som befinner sig nära barnet har ett gemensamt ansvar. Om jag som Måns pedagog anser att hans föräldrar gör ”fel” kan jag egentligen bara ingripa om det åligger risk för Måns hälsa, fysisk som psykisk. I övrigt får jag lov att göra det jag kan för Måns när han befinner sig på förskolan och komma ihåg att ”[f]örskolans uppgift innebär att i samarbete med föräldrarna verka för att varje barn får möjlighet att utvecklas efter sina förutsättningar” (Skolverket 1998, reviderad 2010, s. 5). Fast just det, det var ju det där med svårigheter att samarbeta...

Hur jag än vänder på detta så blir det ett slags moment 22: samarbetet mellan hemmet (det privata) och förskolan (det offentliga) fungerar inte optimalt men likväl måste det fungera väl för barnets bästa. I mitt fall upplever jag att det inte går att samarbeta med Måns föräldrar men jag måste ändå fortsätta att försöka – eftersom allt börjar med ett gott samarbete. Att dessa krockar sker gång på gång är enligt Rahm & Wall inget konstigt eftersom

[r]elationen mellan föräldrar och personal är känslig och svår. Ni har barn ihop, men på helt olika villkor. Ni och föräldrarna har olika utgångspunkter och förutsättningar i samarbetet. De olika infallsvinklarna gör att ni och föräldrarna ser ur olika perspektiv, både på barnet, på verksamheten och på er själva. Detta medför att ni många gånger upplever samma situation på olika sätt (Rahm & Wall 1990, s. 12).

Kanske är det just insikten om dessa olika utgångspunkter och förutsättningar som är det allra viktigaste för att kunna skapa det prestigelösa mötet, det öppna samtalet och det kommunikativa samarbetet? Att båda parter vet om varandras olikheter och tar avstamp i dessa, istället för att beklaga det som inte är?

Jag kan nu konstatera att det har varit mycket berikande för mig att ges möjlighet att skriva denna vetenskapliga essä. Dels eftersom den har gett mig möjligheten att få gå i dialog med litteraturen men även genom att jag gång på gång behövt tänka tillbaka på Måns och hans familj och bli lite sams med mina minnen av dem. I ärlighetens namn tror jag att det efter en tid blev så att både jag och mina närmsta arbetskamrater förväntade oss att dessa föräldrar skulle klaga på oss på ett eller annat sätt. Oftast infriades våra antaganden men det hände även att kontakten flöt relativt friktionsfritt. Jag tror dock att de negativa kontakttillfällena med föräldrarna ganska snart blev så pass många, att det inte var särskilt konstigt att en känsla av irritation och obehag infann sig bara jag och mina arbetskamrater såg dem till slut.

Att arbeta inom förskolan innebär att vara nära människor kroppsligt men även själsligt. Denna närhet är inte hänvisad enbart till barnen utan även till deras föräldrar och till arbetskamrater. Detta sätter prov på att kunna anpassa sitt beteende till dem man möter och kunna avläsa vilka behov denne har. Vissa barn är lättlämnade och vill börja dagen med att leka med kamrater. Andra barn har svårare att skiljas från sina föräldrar och mår bra av att få sitta en stund i en pedagogs knä. Liknande är det med barnens föräldrar; vissa vill lämna sitt barn med ett snabbt hej då i dörröppningen och andra vill prata en stund med pedagogerna och kanske sitta ner någon minut. Vi är alla olika med olika behov, av skäl som inte alltid går att förstå. För att jag inte ska låta kommunikationsproblem med vissa föräldrar äta upp värdefull energi, gagnas jag förmodligen av att acceptera att jag egentligen bara kan se situationen ur mitt eget perspektiv. Jag kan, och bör, försöka förstå den andres synvinkel men mer än så kan vara övermäktigt att hantera. Till vardags tror jag inte att det är nödvändigt att överanalysera varför den andra parten gör så eller så, då kommer jag inte ha någon energi över för att ta hand om barnen på bästa sätt. Och det är trots allt för barnens skull som jag har valt att arbeta inom förskolan och utbilda mig till förskollärare.

Jag vet inte om jag skulle ha agerat annorlunda om jag stod inför dessa möten med Måns föräldrar idag. Men jag hoppas att de verktyg jag idag har till mitt förfogande består av ett bredare spektrum än vad de gjorde då – och att jag skulle välja klokt ur min verktygslåda. Jag anser inte att jag agerade illa mot föräldrarna men det är först nu, i skrivandets slutskede, som jag kan se och någorlunda förstå deras perspektiv. Det gjorde jag inte när skrivandet tog sin start, då var jag fortfarande kvar i de minnen som gjorde mig arg och irriterad. Nu kan jag se vilka olika handlanden som vore möjliga i en situation av detta slag och det jag främst vill nämna är det viktiga att gå i en öppen och icke-dömande dialog med Måns föräldrar – och att göra det i ett tidigt skede. Som det blev rullade tiden på och något möte med syfte att öppet

samtala, bokades aldrig in. Ett sådant möte talade vi heller aldrig om och jag tror egentligen inte att någon av oss pedagoger tänkte tanken. Det var ett misstag kan jag se i efterhand. Istället hörde föräldrarna av sig till vår förskolechef och lyfte sådant de irriterade sig på och vår chef förmedlade det som blivit sagt till oss pedagoger. Detta tillvägagångssätt gagnade inte samspelet mellan pedagogerna och föräldrarna, utan placerade oss snarare ännu längre ifrån varandra och minskade möjligheten att ha Måns bästa i fokus.

För att tydliggöra de svar jag har funnit på mina frågeställningar:

- Handlar mitt dilemma om makt och vem som innehar störst makt i mötet på förskolans arena; pedagogerna eller föräldrarna?

Det är möjligt att makt spelar in i mitt dilemma. För att få ett svar skulle jag i så fall behöva fråga föräldrarna om de ser sig om överordnade förskolan ur ett maktperspektiv och den frågan är jag inte beredd att ställa. Det min undersökning har visat är att det är vanligt att makten tillhör den som är i sin yrkesarena. Inom förskolan kan det innebära att föräldrar känner sig underordnade pedagoger ur ett maktperspektiv, eftersom pedagoger ofta ses som experter på barn samt att de dagligdags befinner sig i förskolans diskurs. Att föräldrarna flera gånger valde att kontakta förskolechefen anser jag dock indikerar ett slags maktutövande från deras sida.

- Vad sker med barnet när det uppstår kommunikationsproblem mellan pedagoger och föräldrar?

Litteraturen visar att barn känner in stämningar och känslouttryck som förmedlas mellan de vuxna i dess närhet och att barn gör som vuxna gör. Om föräldrar och pedagoger anser att barnet ska göra på olika sätt, och båda parter förmedlar det till barnet, kan det naturligtvis mynna ut i att barnet känner sig förvirrad. Barn befinner sig generellt sett i en betraktande position där de regelbundet får ta ställning till olika livsvärldar i sin omgivning.

Avslutningsvis; så länge jag har blivit det minsta lilla klokare (och förhoppningsvis även du som läsare?) vill jag mena att jag har nått en bit på vägen till att utöka min verktygslåda med användbara redskap. Nästa gång jag står inför utmaningen att etablera en välfungerande kommunikation med föräldrar som kräver det lilla extra, kanske det faktiskt kommer att gå annorlunda än vad det gjorde i detta fall.

***

Käll- och litteraturförteckning

- Arendt, H. (2013). *Människans villkor. Vita activa*. Göteborg: Daidalos.
- Bourdieu, P. (1995). *Praktiskt förnuft. Bidrag till en handlingsteori*. Göteborg: Daidalos.
- Bowlby, J. (2010). *En trygg bas. Kliniska tillämpningar av anknytningsteorin*. Stockholm: Natur & kultur.
- Broberg, M., Hagström, B. & Broberg, A. (2012). *Anknytning i förskolan. Vikten av trygghet för lek och lärande*. Stockholm: Natur & kultur.
- Cederberg, C. (2006). Om pedagogens ansvar bortom förskolans läroplan. I: Alsterdal, L. & Pröckl, M. (red.) *Inifrån och utifrån. Om praktisk kunskap i förskolan*. Stockholm, Södertörns högskola.
- Dimbleby, R. & Burton, G. (1997). *Oss emellan. Mellanmänsklig kommunikation*. Lund: Studentlitteratur.
- FN:s barnkonvention <https://unicef.se/barnkonventionen/las-texten#short> (2017-03-19)
- Foucault, M. (1969). *Vetandets arkeologi*. Lund: Arkiv förlag.
- Gustavsson, B. (2000). *Kunskapsfilosofi. Tre kunskapsformer i historisk belysning*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Havnesköld, L. & Risholm Mothander, P. (2009). *Utvecklingspsykologi*. Stockholm: Liber.
- Hellberg, A. (2015). *Psykologi i förskolans vardag*. Lund: Studentlitteratur.
- Hundeide, K. (2006). *Sociokulturella ramar för barns utveckling – barns livsvärldar*. Lund: Studentlitteratur.
- Juul, J. & Jensen, H. (2003). *Relationskompetens i pedagogernas värld*. Stockholm: Liber.
- Kemp, P. (1992). *Lévinas. En introduktion*. Göteborg: Daidalos.
- Niss, G. & Söderström, A-K. (2015). *Samarbete i förskolan – för barnens skull*. Lund: Studentlitteratur.
- Patel, R. & Davidson, B. (2011). *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.

Rahm, T. & Wall, G. (1990). *Föräldrasamtal i förskolan*. Lund: Studentlitteratur.

Skolverket (2010). *Läroplan för förskolan Lpfö98. Reviderad 2010*. Stockholm: Fritze.

Thomassen, M. (2007). *Vetenskap, kunskap och praxis. Introduktion i vetenskapsfilosofi*. Malmö: Gleerup.

Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.